

Гетьман Р. А.,
суддя

Харківського апеляційного господарського суду

СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Анотація. У статті обґрунтована необхідність реформування трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства та його гармонізації із законодавством ЄС. З'ясовано співвідношення між поняттями «гармонізація», «адаптація», «уніфікація», «імплементация» та «інтеграція», визначенні їх відмінності. Узагальнено та проаналізовано теоретико-правові підходи до визначення сутності поняття «гармонізація законодавства», запропоновано авторське визначення поняття «гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС», і сформульовані її особливості.

Ключові слова: трудове законодавство, ЄС, банкрутство, підприємство, гармонізація, інтеграція, імплементация, адаптація, уніфікація.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в економіці України з орієнтацією на становлення й розвиток ринкової моделі, інтеграцію до Європейського Союзу, вихід на нові вітчизняні та міжнародні ринки товарів і послуг, а також врахування динамічно змінюваних потреб споживачів, політико-правового й соціального становища в країні обумовлює якісно нове середовище функціонування суб'єктів господарювання. За таких умов підприємства різних організаційно-правових форм, які займають значну частку в структурі суб'єктів господарювання України, постійно стикаються з фінансовими, економічними, маркетинговими та іншими ризиками, і відповідно з необхідністю пошуку шляхів їх нейтралізації. Вагоме значення в діяльності підприємства набуває стратегія антикризового управління, попередження та запобігання банкрутству.

На сьогодні реформування інституту банкрутства підприємства є особливо актуальною проблемою, оскільки від якості законодавчого закріплення ефективних і обґрунтованих процедур банкрутства та санації підприємства залежить не лише фінансовий стан суб'єкта господарювання й його безпосередніх власників, але й гарантії соціально-матеріального забезпечення і, що також є немаловажним, психологічний стан найманих працівників.

Пріоритетним напрямком реформування трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства є його гармонізація із законодавством ЄС, оскільки відповідно до статті 474 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу [1].

Стан наукового дослідження. Питання гармонізації законодавства України з правом ЄС та окремі аспекти гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС знаходять своє висвітлення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців: О. С. Арсен-

тьєвої, М. О. Баймуратова, Н. Б. Болотіної, М. В. Буроменського, О. К. Вишнякова, Л. П. Гаращенко, В. Н. Денисова, С. Г. Дзюби, П. О. Калініченка, Г. А. Капліної, Т. В. Комарової, О. Л. Копиленка, В. В. Лазора, І. В. Лагуїної, Н. Р. Малишевої, М. М. Микесевича, В. І. Муравйова, Р. А. Петрова, В. І. Щербини, О. М. Ярошенка та інших. Не зважаючи на значний науковий доробок із даної проблематики, сутність гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС висвітлена фрагментарно, визначення потребує і її поняття.

Мета статті полягає у аналізі та вдосконаленні теоретико-правових підходів до визначення сутності й поняття гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС.

Виклад основного матеріалу. Слід відмітити, що одним із важливих моментів гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС є необхідність термінологічної уніфікації. Тому вважаємо доцільним з'ясувати і сутність власне поняття «гармонізація трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС», яка визначається в залежності від розуміння базового терміну «гармонізація законодавства». Не зважаючи на широке використання поняття «гармонізації законодавства» в низці національних нормативно-правових актів, його чіткого законодавчого визначення не міститься, а для характеристики даного процесу на ряду з «гармонізацією» вживаються такі поняття, як «інтеграція», «адаптація», «зближення», «наближення», «уніфікація» та ін., при чому доволі часто синонімічно, хоча є відмінними.

В Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. (втратила чинність з підписанням Угоди про асоціацію Україна – ЄС від 16.09.2014 р.) використовуються такі терміни, як «адаптація» (ст. 53, 77), «зближення» (ст. 6, 51, 52, 69, 76), «наближення» (ст. 60), «встановлення еквівалентних норм» (ст. 67). Необхідність «створення гармонійних відносин», «гармонійного розвитку» зафіксована в ст. 1 і 52 [2].

У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій Указом Президента № 615/98 від 11.06.1998 р. в ст. 1 «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини» трактується поняття «адаптація законодавства» як зближення з сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах – членах ЄС. Згідно положень цієї статті адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи та поступове приведення у відповідність із європейськими стандартами [3].

Згідно Загальнонаціональної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС (Закон України від 18

березня 2004 р. № 1629-IV) адаптація законодавства визначена як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* (розділ 11). При цьому метою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього (розділ I) [4].

Відповідно до новоприйнятої Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 16.09.2014 р., випливає, що сутність гармонізації виявляється в «поступовому приведенні національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу» (ст. 474). У той же час в Угоді вживаються такі терміни, як «наближення» (ст. 375, 387, 397, 424 та ін.), «адаптація» (ст. 383, додаток III до Глави 3, Додаток XXI-A до Глави 8), «гармонізація» (ст. 347, 355, 358, 368, 405 та ін.), «інтеграція» (ст. 274, 337, 360, 427 та ін.) тощо [1].

Цікаво звернути увагу на визначення поняття «гармонізація законодавства», запропоноване в Наказах Державної податкової адміністрації України від 26.12.2003 р. № 631, від 28.09.2004 р. № 561, від 04.10.2004 р. № 578, відповідно до яких гармонізація – це процес коригування законодавства держав-членів Європейського Союзу на підставі правових актів ЄС, зокрема директив, які мають обов'язкову силу для держав-членів ЄС та вимагають від цих держав привести їх внутрішнє законодавство у відповідність до положень директив [5].

Як бачимо, в нормативно-правовій базі чітко не визначено відмінностей між термінами «адаптація законодавства», «наближення законодавства», «гармонізація законодавства» та ін., які загалом використовуються синонімічно в контексті реформування нормативно-правової бази України в процесі євроінтеграції. Н. Р. Малишева доречно зауважує, що в міжнародно-правовій теорії та сучасній правотворчій практиці досі не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясуванню базових понять і підходів до дослідження цього явища [6, с. 89].

Отже, звернемо увагу на сутнісні відмінності досліджуваних понять. Розділяємо з цього приводу думку Ю. С. Шемчушенка стосовно того, що адаптація, імплементація, стандартизація є формами гармонізації законодавства (яка, у свою чергу, може передувати уніфікації). Так, «гармонізація законодавства» є ширшим за змістом поняттям і характеризує процес цілеспрямованого наближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських і національних правових стандартів [7, с. 554].

Адаптація законодавства полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських чи внутрішньодержавних стандартів [7, с. 527]. Ю. В. Сагайдак в даному контексті зазначає, що гармонізація законодавства є кінцевою метою адаптації, на підставі чого робить висновок, що адаптація є інструментом гармонізації чи її етапом або формою [8, с. 576]. Проте не можемо в повній мірі погодитися з автором, оскільки концептуально поняття «форма», «інструмент» і «етап» не є тотожними.

Імплементація законодавства відображає організаційно-правову діяльність держави в цілях реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань [9, с. 667]. Уніфікація законодавства пов'язана з приведенням діючого законодавства в єдину систему, усуненням суперечностей, досягненням одноманітності правового регулювання подібних видів суспільних відносин

[10, с. 215]. На відміну від уніфікації, при гармонізації міжнародні угоди зобов'язують держави створити норми, які будуть відповідати загальним принципам та положенням угоди, не нав'язуючи при цьому єдиних імперативних правил поведінки та уніфікованих моделей [11, с. 54]. Не можна не погодитися з Г. М. Вельяминовим стосовно того, що правова гармонізація є більш «м'яким» методом у порівнянні з уніфікацією оскільки замість прийняття ідентично-однакових правових норм, які вводяться в національний правопорядок відповідних держав, узгоджуються норми та правила, які держави можуть впроваджувати в свій правопорядок повністю, частково чи не вводити зовсім [12].

Крім того, варто відрізнити від гармонізації й поняття інтеграції законодавства України до законодавства ЄС, під яким І. В. Кравчук розуміє послідовний, обґрунтований, визначений процес наближення правової системи України, разом із нормами права та технікою правотворчості, судовою практикою, нормозастосуванням до правової системи ЄС відповідно до критеріїв та вимог, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити в його члени [13, с. 300]. Традиційно гармонізація виступає однією зі складових, способом інтеграції законодавства. При цьому серед інших способів виділяють апроксимацію (наближення норм) та імплементацію (втілення норм на практиці) законодавства [14, с. 54]. Проте, на нашу думку, імплементація, як зазначалося вище, є формою гармонізації, яка передує інтеграції законодавства.

В. П. Нагребельний слушно підкреслює, що гармонізація законодавства має подвійну мету: 1) усунути правові перешкоди, що можуть виникати через відмінності національного права у зовнішніх правових відносинах відповідних суб'єктів; 2) забезпечити створення у певних сферах єдиних принципів, правил, правових стандартів, які можуть становити основу єдиної політики відповідних країн у цих сферах [15]. При цьому В. С. Семенець узагальнює, що метою процесу гармонізації є забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що витікають із Угоди про співробітництво (на сьогодні Угоди про асоціацію Україна-ЄС), інших міжнародних договорів України і ЄС, розвитку національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством ЄС і високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства, створення правової бази для інтеграції України в ЄС [16].

У результаті проведеного узагальнення та аналізу нормативно-правової бази й теоретико-правових підходів до визначення сутності гармонізації законодавства пропонуємо визначити поняття «гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС» як цілеспрямований послідовний процес усунення суперечностей, узгодження та наближення нормативно-правової бази України, яка регламентує трудові відносини роботодавця та найманих працівників в процесі процедури банкрутства підприємства, його попередження та запобігання, санації підприємства, до законодавства ЄС в даній сфері, що передбачає корегування та пристосування вітчизняного законодавства до європейських стандартів і досягнення відповідності критеріям *acquis communautaire* в рамках Угоди про асоціацію України і ЄС з метою подальшого розвитку інтеграційного процесу й можливого членства в ЄС.

Висновок. Особливостями гармонізації трудового законодавства України у сфері банкрутства підприємства до законодавства ЄС, на нашу думку, можна визначити те, що вона: 1) є невід'ємною складовою інтеграції законодавства; 2) має односторонній характер здійснення, що не передбачає взаємного узгодження норм ЄС з українським законодавством;

3) передбачає низку форм здійснення: адаптація, імплементація, апроксимація, уніфікація; 4) реалізується шляхом підписання міжнародних угод, ухвалення конвенцій, прийняття модельних законів, приєднання до міжнародних договорів та іншими способами; 5) має цілеспрямований характер; 6) характеризується стадійністю і процесуальністю; 7) є динамічною; 8) зазнає впливу внутрішніх і зовнішніх факторів; 9) не вимагає стовідсоткового прийняття уніфікованих законодавчих актів, ідентичних правовим нормам ЄС, залишаючи можливість повного чи часткового впровадження європейських норм і стандартів, а також відмову від їх впровадження; 10) має передбачати усунення суперечностей в українському трудовому законодавстві та обов'язкових директивах ЄС в сфері неплатоспроможності підприємства; 11) орієнтована на максимально повне досягнення відповідності критеріям *acquis communautaire* в рамках Угоди про асоціацію України і ЄС та ін.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.: ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014 р. – № 75. – Том 1. – С. 83. – Ст. 2125.
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994р.: ратифікована Законом № 237/94-ВР від 10.11.94 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page.
3. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» № 615/98 від 11.06.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.2093.6&nobreak=1>.
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України і законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
5. Наказ Державної податкової адміністрації України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо забезпечення приведення положень розроблених проектів нормативно-правових актів з питань оподаткування акцизним збором у відповідність до законодавства Європейського Союзу та вимог положень угод ГАТТ-СОТ (Методичні рекомендації, п.1.3)» від 26.12.2003 р. № 631. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0631225-03>.
6. Малишева Н. Р. Теоретичні аспекти гармонізації національного законодавства з міжнародним правом // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: Матеріали науково-практичної конференції, Інститут законодавства Верховної Ради України. – Київ, 1998. – С. 89.
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 1. А - Г / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. – К.: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1998. – 670 с.
8. Сагайдак Ю. В. Теоретико-правові основи гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу в сфері легалізації суб'єктів підприємницької діяльності / Ю. В. Сагайдак // Молодой ученый. – 2013. – № 6. – С. 574-578.
9. Юридична енциклопедія: довідк. вид. В 6 т. Т. 2. Д - Й / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 1999. – 744 с.
10. Юридична енциклопедія: наук.-довідк. вид. в 6 т.; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 765 с.
11. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение. Общая часть: [учебник] / М. Н. Марченко. – М.: ИНФРА, 2001. – 560 с.
12. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс. Академический курс: [учебник]. – М.: Волтерс Клувер, 2004 – 496 с.
13. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом Європейського Союзу / І. В. Кравчук, М. В. Парапан. – К.: Слово, 2005. – 320 с.
14. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение. Общая часть: [учебник] / М. Н. Марченко. – М.: ИНФРА, 2001. – 560 с.
15. Нагребельний В. П. Юридичний словник. Гармонізація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakony.com.ua/juridical.html?catid=37171>.
16. Семенець В. С. Гармонізація законодавства України і Європейського Союзу: стан, проблеми та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/23_D_2009/Pravo/50096.doc.htm.

Гетьман Р. А. Поняття гармонізації трудового законодавства України в сфері банкрутства підприємства к законодавству ЕС

Анотація. В статті обоснована необхідність реформування трудового законодавства України в сфері банкрутства підприємства і його гармонізації з законодавством ЕС. Вияснено соотношение между поняттями «гармонізація», «адаптація», «уніфікація», «імплементація» і «інтеграція», установлені їх различия. Обобщены и проанализированы теоретико-правовые подходы к определению сущности понятия «гармонізація законодавства», предложено авторское определение понятия «гармонізації трудового законодавства України в сфері банкрутства підприємства з законодавством ЕС», і сформулированы ее особенности.

Ключевые слова: трудовое законодательство, ЕС, банкрутство, предприятие, гармонізація, інтеграція, імплементація, адаптація, уніфікація.

Hetman R. The concept of harmonization of Ukrainian labour legislation in the field of bankruptcy with the EU legislation

Summary. In the article, the necessity of reforming the labour legislation of Ukraine in the field of bankruptcy and its harmonization with the EU legislation was grounded. The relationship between the concepts of “harmonization”, “adaptation”, “unification”, “implementation” and “integration” was clarified, their differences were set. The theoretical and legal approaches to the definition of essence of the concept “harmonization of legislation” were compiled and analyzed. The author’s definition of the concept “harmonization of Ukrainian labour legislation in the field of bankruptcy with the EU legislation” was proposed, and its features were formulated.

Key words: labour law, EU, bankruptcy, company, harmonization, integration, implementation, adaptation, unification.